

přejít to, že jeho výsledky byly podnětné pro další výzkum, ani to, co jako hodnota trvá podnes. Mimo teplotní rovnice je to například i autorství první učebnice biologie pro lékařské fakulty u nás, poprvé vyšla *Obecná biologie* v r. 1935.

Životním osudům a vědeckému odkazu Jana Bělehrádka jsme v roce 2003 věnovali monografii Jan Bělehrádek a jeho cesta ke svobodě ducha (Praha: Galén, 2003), jako částečné splacení morálního dluhu.

V. LINHARTOVA

Sto let od narození profesora Vanýska

Letos v září uplyne sto roků od narození profesora MUDr. Jana Vanýska, DrSc. Byla to nepochybně jedna z nejvýraznějších postav brněnské univerzity let padesátých a šedesátých. Byl synem profesora dr. Rudolfa Vanýska, prvního přednosty interní kliniky v Brně, zakladatele věhlasné kardiologické školy, pozdějšího děkana a rektora Masarykovy univerzity. Jan vystudoval medicínu a ihned po promoci nastoupil na oční kliniku profesora Slavíka. Poštěstilo se mu na ní zůstat i po dobu okupace. Pracoval obětavě u lékařem nemocných, operoval, zaváděl nové metody a publikoval, pokud to poměry dovolily. Mohl se proto brzy po válce v pouhých 35 letech habilitovat. Osud mu byl nakloněn: dostal nabídku založit a vést oftalmologickou kliniku na nově zřízené Lékařské fakultě v Hradci Králové. V následujících několika málo letech ji přivedl na vysokou úroveň. Tehdy se stal také vášnivým aviatikem.

V roce 1951 byla hradecká fakulta přeměněna na Vojenskou lékařskou akademii a Jan Vanýsek se z nevojáka stal rovnou plukovníkem. Uniforma mu byla těsná – obrazně i fyzicky – a tak s úlevou na obou stranách se po čtyřech letech s armádou rozloučil. Vrátil se do Brna již jako profesor a přednosta kliniky, na níž před válkou začínal. Od té chvíle šla Vanýskova dráha strmě vzhůru. Brzy proslul jako průkopník elektrotinografie a ultrazvukové diagnostiky v očním lékařství. Postupně se stal děkanem fakulty, předsedou České oftalmolo-

gické společnosti, na deset let předsedou České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně, předním členem evropských a světových oftalmologických společností a v roce 1962 prorektorem brněnské univerzity, tehdy nesoucí jméno J. E. Purkyně. Účastnil se mnoha mezinárodních kongresů, na něž byl zván z celého světa.

Leč po roce 1968 se v souvislosti s jeho podpisem výzvy 2000 slov karta obrátila. Ještě byl na poslední chvíli zvolen rektorem univerzity, ale pak už následovaly jen pády. Byl zbaven vedení kliniky, vyloučen ze strany, vpuzen z univerzity se zákazem publikovat, jakkoli vědecky pracovat a posléze i přivydělávat si překlady k mizivé penzičce. To byl dábelský plán strany, kterému se říká „odříznutí od chleba“. Co bylo nejhoršího, pocítil i mstu režimu na nejcitlivějším místě, na svých dětech. K tomu se přidala nemoc, která jej postupně invalidizovala a donutila v krutých bolestech žít v ústraní. Dočkal se sice svobody, ale věk a zdravotní stav mu již nedovolily jí plně užít. Zemřel v roce 1995.

Profesora Jana Vanýska si dobře pamatuji. Byl nepřehlédnutelný. Zahmut akademickými funkcemi hospodařil časem přejížděje mezi nemocnicí, děkanátem, rektorátem a domovem na motocyklu. Jeho monumentální postava s obrovskou koženou brašnou přes rameno se nějak vymykala představě jemného očního chirurga či pilota vtěsnaného do útlého kokpitu sportovního letadla. Ale on vše suverénně zvládal, a v letadle dokonce překonal světový rekord. Psaly o tom tehdy všechny noviny. Pořád slyším jeho rozvážnou mluvu, ozdobenou nezaměnitelným ráčkováním. Jako děkan byl skutečnou autoritou, v méně oficiálním prostředí však oplýval humorem. Byl to rozený vypravěč anekdot. Na jeho adresu už také mnohé kolovaly, pravdivě i smyšleně.

Po bouřlivých událostech Pražského jara nám na dvacet let zmizel ze zorného pole. Až koncem roku 1989 se na prvním shromáždění akademické obce Lékařské fakulty v biologické posluchárně objevil, podpírán a o berlích poslední demokraticky zvolený rektor univerzity Jan Vanýsek. Dostalo se mu ovací ve stoji. Byl to jeden z nejdojemnějších okamžiků, jaký jsem na akademické půdě zažil. Z paměti mi také nezmiří vzpomínka na jeho pohřeb. Pomalu jsme stoupali po schodech krematoria.

Vtom přilétla od Tuřan trojice letadel a zaburácela nám těsně nad hlavou. Byla to poslední pocta kamarádovi. Další důkaz toho, že se pokus vymazat jméno Jana Vanýska z paměti lidí nezdařil.

Před dvěma lety se objevila pozoruhodná kniha „Prožil jsem zvláštní století“. Vznikla z nahrávek Vanýskových vzpomínek, které přepsal a k vydání připravil jeho mladší syn Jiří. Je to vyprávění o šťastném dětství a věku dospělosti, po okraj naplněném prací, úspěchy a uspokojením. Od jeho šedesátin se však vyprávění propadá do smutků. Je to memoárová literatura, jako každá jiná subjektivní v chvále i odsudcích. Vypovídá neobyčejně poutavě o době, o univerzitě i o autorovi. O kořaté osobnosti obětavého lékaře, vynikajícího vědce, učitele, diplomata, zaníceného motoristy pozemního i nebeského, znalce nejlepších moků, ve společnosti vítaného chrlíče vtípů. Poslední stránky jsou však slova člověka utýraného fyzickým utrpením a křivdami. Jeho nedožitě velké výročí je příležitostí připomenout si tuto velkou osobnost a zamyslet se znovu nad jeho zvláštním stoletím.

P. BRAVENÝ

Nedožitě sté narozeniny profesora Josefa Poulika (6. 8. 1910 - 28. 2. 1998)

Moravská archeologie měla štěstí na špičkové badatele, kteří svými objevy dosáhli evropského, ba světového věhlasu, kteří navíc dovedli svou disciplínu náležitě popularizovat a obvykle přesáhli svým působením až do diplomatické či přímo kulturněpolitické oblasti. Uvedu jen tři nejznámější jména: Jindřich Wankel, Karel Absolon a Josef Poulik. Posledně jmenovaný profesor Josef Poulik by se letos v srpnu dožil 100 let.

Pocházel ze skromných venkovských poměrů. Narodil se v Jiřikovcích na Brněnsku. Již na obecné škole vzbudil učitel Přebyslavský jeho zájem o vlastivědu a archeologii. Po ukončení Průmyslové školy textilní v Brně, kterou (nerad) absolvoval na přání svých rodičů, sice nakrátko nastoupil praktické zaměstnání, ale již od roku 1934 se stal dobrovolným

spolupracovníkem tehdejšího správce prehistorického oddělení Moravského zemského muzea v Brně dr. Josefa Skutila; o něco později se stal pomocným zaměstnancem muzea. Roku 1938 začal studovat prehistorii na Filozofické fakultě MU u profesora. Emanuela Šimka; doktorát filozofie však získal v roce 1946 na Karlově univerzitě, kde dokončil studia u známého slavisty profesora Jana Eisnera, což poznamenalo celou jeho další životní dráhu. Jakmile bylo možno po druhé světové válce rozvinout v osvobozené zemi novou vědeckou aktivitu, začal se cílevědomě orientovat na výzkumy staroslovanských památek. Stal se vedoucím brněnské pobočky Státního archeologického ústavu, pozdějšího Archeologického ústavu ČSAV, která se za jeho vedení přetvořila v samostatný ústav. Z titulu této funkce vedl řadu významných terénních výzkumů (Žuráň, Staré Zámky u Lišně, Přitluky, Dolní Věstonice, Staré Město-„Špitálky“ aj.), včetně životního díla – objevu a dlouholetého výzkumu centra Velkomoravské říše – staroslovanských Mikulčic (od roku 1954).

S rostoucím významem Poulikových archeologických výzkumů rostla i jeho vědecká prestiž a přibývalo hodností, funkcí a titulů. Roku 1959 se habilitoval pro obor slovanská archeologie na Filozofické fakultě tehdejší